
Classificació i jerarquia. L'estructura de desigualtats del Departament de Sociologia de la UAB (1998-2003) vista a través de l'anàlisi de l'estructura de relacions¹

Xavier Gimeno i Torrent

Resum: L'objectiu d'aquest treball és efectuar una primera descripció d'algunes de les desigualtats instituïdes en el camp sociològic a Catalunya. Amb aquesta finalitat s'ha estudiat el cas del Departament de Sociologia de la UAB durant el període 1998-2003, analitzant, mitjançant la tècnica de l'anàlisi de xarxes socials i la de l'anàlisi de taules de contingència, les relacions de citació que s'estableixen entre tots els membres del Departament. S'ha usat aquest indicador relatiu al capital social com a indicador susceptible de mostrar les desigualtats de caràcter simbòlic (prestigi) que depenen de les desigualtats de caràcter material, en tant que la xarxa de relacions socials establertes és realment un indicador dels recursos materials que s'associen a cadascuna de les posicions que ocupen els agents i no exactament del prestigi dels agents, ja que no s'ha analitzat quines aportacions són més valorades, sinó quines són més nombroses. I és versemblant pensar que se cita més aquells que tenen més recursos per fer recerca, que són, també, aquells que més poden publicar. Els resultats obtinguts sembla que manifesten la importància de diverses divisions que poden suposar majors o menors desigualtats: el grau de divisió del treball (sociologia artesanal *versus*

1. Aquest treball va obtenir el certificat de finalista del IX Concurs de Joves Sociòlegs 2005, que atorga l'Institut d'Estudis Catalans i la seva filial Associació Catalana de Sociologia.

sociologia especialitzada), la subespecialitat (sociologia empírica *versus* sociologia teòrica), les diverses línies de recerca existents (en què són centrals la sociologia de la formació i l'ocupació, la sociologia del treball i la metodologia) i, molt especialment, el sexe del subjecte de recerca, que és un dels eixos de desigualtat en principi més importants i que constitueix una veritable frontera de gènere.

Paraules clau: anàlisi de xarxes socials, capital social, Departament de Sociologia UAB, divisió social del treball científic, eixos de desigualtat, gènere.

Resumen: El objetivo de este trabajo es efectuar una descripción inicial de algunas de las desigualdades instituidas en el campo sociológico en Cataluña. Para ello se ha estudiado el caso del Departamento de Sociología de la Universidad Autónoma de Barcelona durante el período 1998-2003, analizando, mediante la técnica del análisis de redes sociales y la del análisis de tablas de contingencia, las relaciones de citación que se establecen entre todos los miembros del Departamento. Se ha usado este indicador relativo al capital social como indicador susceptible de mostrar las desigualdades de carácter simbólico (prestigio) que dependen de las desigualdades de carácter material, ya que la red de relaciones sociales establecidas es realmente un indicador de los recursos materiales asociados a cada una de las posiciones que ocupan los agentes y no exactamente del prestigio de los agentes, en tanto que no se ha analizado qué aportaciones son más valoradas, sino cuáles son más numerosas. Y es verosímil pensar que se cita más a aquellos que tienen más recursos para investigar, que son, también, los que más pueden publicar. Los resultados obtenidos parecen manifestar la importancia de diversas divisiones que pueden suponer mayores o menores desigualdades: el grado de división del trabajo (sociología artesanal *versus* sociología especializada), la subespecialidad (sociología empírica *versus* sociología teórica), las diversas líneas de investigación existentes (en las que son centrales la sociología de la formación y el empleo, la sociología del trabajo y la metodología) y, muy especialmente, el sexo del sujeto de investigación, que es uno de los ejes de desigualdad al parecer más importantes que constituye una verdadera frontera de género.

Palabras clave: análisis de redes sociales, capital social, Departamento de Sociología UAB, división social del trabajo científico, ejes de desigualdad, género.

Abstract: The purpose of this work is to describe some of the instituted inequalities in sociological field in Catalonia. With this finality the case of the Department of Sociology at Autonomous University of Barcelona along the period from 1998 to 2003 was analyzed —using Social Network Analysis, Crosstabs and Chi-Square Test— to determinate the structure of the network of citation relations established by the members of Department. This indicator of the social capital (in a Bourdieuan sense) can provide a useful approximation to symbolic inequalities depending on material inequalities, because the established relations of citation are, in fact, indicators of the

material resources associated to the positions occupied by agents, and not exactly an indicator of the prestige of the agents, since the object of this analysis has not been the perceived quality of the contributions but its amount: and it is plausible to think that those that are more cited are those that have more material resources to do research, that are, also, those that can publish more. Results suggest the importance of some differences that can imply greater or smaller inequalities: the degree of division of labour (artisan sociology vs. specialized sociology), the subspeciality (empirical sociology vs. theoretical sociology), the different research areas (with the predominance of labour market sociology, industrial sociology and research in quantitative methods), and, very specially, the sex of the *sujet d'investigation*, one of the most important inequality axis in the Department, constituting itself a truly cleavage of gender.

Keywords: Department of Sociology at Autonomous University of Barcelona, gender, inequality axis, social capital, social division of scientific work, Social Network Analysis.

1. Punt de vista adoptat i objecte d'estudi d'aquest treball

Hi ha moltes maneres d'entendre i de practicar la sociologia. La manera com, des del punt de vista programàtic —és a dir, aquesta és una elecció tan legítima com qualsevol altra—, serà entesa i practica la disciplina sociològica en aquest escrit es basa en els principis següents (que, evidentment, poden ser discutits per tots aquells que no segueixin aquest «programa» de recerca): *a)* l'objecte d'estudi de la sociologia són les relacions socials; *b)* qualsevol forma de relació social suposa uns determinats *equilibris* o *graus de poder*, en tant que «[e]n realitat allò a què anomenem *poder* és un aspecte d'una relació, de cadascuna de les relacions humanes» (Elias, 1994, p. 53 i 54); *c)* en el concepte de *poder* hi ha implícites les nocions de *categorització* o de *classificació* i de *jerarquització* com a mecanismes a través dels quals s'expressa aquesta relació de poder, i *d)* les nocions de classificació i de jerarquització a través de les quals s'expressen les relacions de poder comporten el fet que, gràcies a la mediació de determinats mecanismes socials —els quals seran descrits en el proper apartat—, es generi una determinada *estructura de desigualtats* en un espai social donat.

Aplicar aquest programa de recerca a l'estudi de les relacions socials que es donen en el món de la sociologia institucionalitzada és possible, i ha de consistir, en darrer terme, en l'anàlisi i el desvetllament de l'estructura de desigualtats que es genera en aquest espai social, o, en altres paraules, en l'estudi de la «jerarquia dels subjectes d'investigació (els investigadors) que contribueixen de manera

determinant a la distribució dels objectes entre els subjectes» (Bourdieu, 2000, p. 84). D'altra banda, també ha de consistir a apuntar quins són els mecanismes socials a través dels quals s'origina aquesta estructura de desigualtats. Però això darrer aquí serà fet d'una manera molt breu i aproximada. D'aquesta manera, l'objecte d'estudi d'aquest treball és l'anàlisi de l'estructura de desigualtats que genera l'estructura de relacions que hi ha al Departament de Sociologia de la UAB. El període de temps en què s'ha delimitat aquesta anàlisi comprèn els anys 1998-2003. Per tant, només s'han recollit dades referides a aquest període.

La manera com s'ha dut a terme l'anàlisi serà explicada molt breument. Aquest no és un article metodològic: no és possible referir-se detalladament al procés de recollida de dades, al procés d'anàlisi, als problemes que s'han presentat, etc. De manera totalment concorde amb els anteriors plantejaments, la mínima unitat d'anàlisi considerada ha estat, en primer terme, *la relació*, i, en segon terme, *la persona*. En aquest sentit, les persones² (professors) i les relacions (relacions del tipus: qui esmenta a qui?) entre aquestes són les mínimes unitats analitzades. Pel que fa al procediment concret, i a les unitats d'observació considerades, l'anàlisi s'ha basat en el recompte del nombre total de citacions —però també s'han considerat altres indicadors, com ara els vincles de coautoria, que són interpretats en un sentit diferent de l'emprat pel cas de les citacions— que efectua cada autor; és a dir, es tracta de fer el recompte de les relacions «a qui cita cada autor» i «qui cita a cada autor» —sempre pel que fa als autors de la UAB—, durant el període de temps considerat operatiu. La citació serà considerada, així, com una «forma de relació» que opera com un índex directe del «respecte» —seguint Bourdieu— que tant el treball d'un investigador (objectes d'investigació) com el mateix investigador (subjectes d'investigació) mereixen a un altre investigador: està clar que se cita només a aquells «en qui es diposita la confiança», dels quals se sap que «treballen bé». Quan aquest «respecte» és socialment reconegut, «se cita a...», es converteix en «prestigi» o «reconeixement». Així és com el «respecte» es converteix en «reconeixement», a través de l'acte institucionalitzat en què socialment s'expressa aquest «respecte» i l'alimenta. Aquesta manera de conceptualitzar el *reconeixement* es basa en el concepte *capital social* de Pierre Bourdieu. Per aquest autor, el capital social es basa en tres pilars fonamentals: 1) l'existència necessària d'una

2. O nodes, en terminologia més tècnica derivada de la mena d'anàlisi realitzada (Anàlisi de Xarxes Socials). Sigui com sigui, per al cas, la paraula *node* és sinònim de *persona*, a tots els efectes.

«totalitat de recursos basats en la *pertinença a un grup*» (Bourdieu, 2001, p. 148); 2) el fet que aquests recursos (ja siguin materials, culturals, simbòlics, socials, etc.) serveixen de suport a les activitats del grup i converteixen els membres del grup en *mereixedors de crèdit* —tant material com simbòlic—, i 3) en l'existència necessària i contínua de relacions d'intercanvi tant de caràcter simbòlic com material, que poden ser de caràcter institucionalitzat —*actes d'institucionalització*— o no, a través de les quals es produeix, es distribueix i es reproduïx aquest reconeixement o crèdit. És gràcies a aquests actes d'intercanvi que es reproduïx el grup, ja que els membres del grup es reconeixen com a membres de manera reiterada, a la vegada que es reafirmen els límits del grup (Bourdieu, 2001, p. 148-156). És en aquest sentit que s'entén la diferència entre «respecte» i «reconeixement»: tot i que és inqüestionable que el «respecte» ha estat el resultat final d'aquest procés de producció, distribució i reproducció del capital social, si aquest «respecte» no és renovat, mantingut i reforçat entrant de nou en el procés en cadena de la fàbrica del capital social, és a dir, si aquest «respecte» no es converteix en «reconeixement» —o «respecte que circula», o que «és viu»—, és aniquilat. O es converteix en un fòssil que acaba per convertir-se en pols. És, doncs, en aquest sentit, per al cas de l'objecte d'estudi considerat, que la citació és aquesta relació d'intercanvi mitjançant la qual es produeix, es distribueix i es reproduïx aquest reconeixement a través del qual es reafirma i reactualitza el crèdit o el respecte. I és, així, d'aquesta manera que és factible considerar-la com un indicador de «prestigi» que funciona com un indicador del capital social (de recursos materials, simbòlics, culturals, socials, etc.) —de la *força social*, en definitiva— associat a un grup determinat d'individus i que permet la seva supervivència social.

2. Referents interpretatius

2.1. La institucionalització de les desigualtats

La referència a les *desigualtats* i al concepte *estructura de desigualtats* ha estat relativament constant fins ara. Però poca cosa s'ha aclarit en aquest sentit. Així, doncs, en primer lloc, caldria preguntar-se què és la desigualtat. A tots els efectes, es pot considerar que «[l]a desigualtat humana consisteix generalment en la distribució no uniforme d'atributs o característiques entre les diverses unitats socials, ja siguin individus, categories, grups o regions» (Tilly, 1998, p. 25). En aquest sentit, es tracta de distribucions no uniformes de

béns. Aquests béns poden ser tant materials com simbòlics, o d'altra mena. Genèricament, però, es pot parlar de béns «autònoms (observables sense necessitat de referir-se a altres unitats, com ocorre en el cas de l'acumulació de menjar)» (Tilly, 1998, p. 25) o «relatiu» (observables només en relació amb altres unitats, com ocorre per al cas del prestigi)» (Tilly, 1998, p. 25). És prou clara la relació entre aquests conceptes i la manera com s'ha conceptualitzat anteriorment el reconeixement o prestigi.

En segon lloc, cal saber a què es refereix el concepte *estructura de desigualtats*. Cal entendre aquest concepte com a sinònim de l'existència d'una sèrie de desigualtats que afecten de manera continuada certes classes d'individus, que la història ensenya que solen ser les mateixes al llarg del temps. Així, això significa considerar que «[l]es desigualtats més persistents i significatives pel que fa als privilegis i als avantatges entre els éssers humans corresponen més a diferències categorials com ara negre/blanc, home/dona, ciutadà/estranger, que no a diferències individuals pel que fa als atributs, les disposicions o capacitats i les pràctiques» (Tilly, 1998, p. 7).

Ara bé, com i per què es donen els processos d'institucionalització de les desigualtats? Es pot considerar que les desigualtats socials tenen lloc quan es donen *relacions asimètriques* entre les persones que pertanyen a les diverses categories socials, que comporten l'exclusió de l'accés als recursos —com ara el reconeixement— o privilegis que controlen altres grups. Aquests fets es basen en l'actuació de diversos mecanismes.

1. *L'explotació*, «que opera quan els més poderosos controlen recursos dels quals extreuen un increment significatiu gràcies al valor afegit que sobre aquests aboca l'esforç dels exclosos, als quals és negat aquest valor afegit que el seu esforç produeix sobre els recursos» (Tilly, 1998, p. 10) —és clar que el reconeixement o prestigi i tot allò que implica aquest concepte pot ser un d'aquests recursos.

2. *La retenció d'oportunitats*, «que opera quan els membres d'una xarxa vedada adquireixen l'accés a un recurs que és valorat, renovable, susceptible d'ésser monopolitzat, que és el suport de les activitats de la xarxa, i que va lligat al *modus operandi* dels agents en la xarxa» (Tilly, 1998, p. 10). Aquests dos primers mecanismes són les formes bàsiques a través de les quals s'instaura la desigualtat de categories.

3. *La imitació*, o còpia dels models organitzacionals, o trasplantament de relacions socials existents, d'un àmbit a un altre. *L'adaptació* és, com la imitació, una estratègia a través de la qual es generalitza la influència de les desigualtats. Consisteix en «l'elaboració de rutines quotidianes com ara l'ajut mutu, la influència política [...]» (Tilly, 1998, p. 10), etc.

D'altra banda, i en darrer lloc, cal deixar constància del fet que les persones no cerquen l'establiment de les desigualtats de manera conscient. Més aviat, intenten resoldre determinats problemes d'organització de la vida social establint l'accés desigual, segons la categoria, a determinats recursos valuosos. És a dir, és una manera de resoldre determinats problemes que planteja la vida en comú. Aquest és el fonament darrer dels processos d'institucionalització i estructuració de les desigualtats.

2.2. Models d'estructuració del camp científic

D'altra banda, és ben clar que aquesta tasca tampoc no pot ser empresa si abans no s'esclareixen determinats aspectes que es refereixen a l'organització del món científic. Així, cal assenyalar, en primer lloc, que la producció de coneixements és una pràctica social com qualsevol altra que suposa l'existència d'una determinada organització col·lectiva que estructura les modalitats i els resultats d'aquesta pràctica social concreta.

També és clar, en segon lloc, que la forma que prengui aquesta organització concreta per al cas específic de la producció de coneixements *no* és independent de les modalitats generals d'organització de les activitats productives.

Això suposa, en tercer lloc, que «diverses etapes marquen el model organitzatiu de la ciència en relació amb les demandes adreçades per la societat als científics. Aquestes van del model artesà al model de "l'economia del coneixement" passant pel de la "big science"» (Iribarne, 2002, p. 47).

A. La ciència artesana com a model científic (Iribarne, 2002, p. 47 i 48) es desenvolupà i va arribar a ser el dominant sota diverses formes fins a la Segona Guerra Mundial. D'alguna manera, encara perdura en determinats àmbits, associat a determinades pràctiques i tradicions de recerca molt localitzades; és a dir, de manera molt residual i marginal. Les principals característiques d'aquest model científic són les següents:

1. Des del punt de vista de la *configuració de les estructures productives existents*, l'investigador sol treballar en solitari o integrat en petites estructures.³

3. L'obra de Charles Wright Mills *La imaginació sociològica* —la traducció al català és de Joan Estruch— presenta un retrat molt ben acabat de tots i cadascun dels trets que caracteritzen aquest model (cal veure especialment l'apèndix intítulat «Sobre l'ofici artesanal de l'intel·lectual»). En relació amb aquesta característica concreta,

2. Des del punt de vista del *grau de complexitat i de la quantitat de mitjans tècnics que fan possible el treball*, l'investigador disposa de pocs mitjans tècnics, els quals molt sovint són concebuts i fabricats «artesanalment» pel mateix investigador.

3. Des del punt de vista de l'*organització del procés de treball*, es dóna una divisió del treball molt feble. Per al cas del científic social, aquest ha de dominar tant la teoria i els conceptes (erudició, o domini important dels recursos bibliogràfics produïts anteriorment de manera molt àmplia i no compartimentada; és a dir, cal saber de tot, i molt), com la metodologia i els procediments de recerca.

La concepció que en aquest model concret es té d'allò que representa «l'ofici» no passa per una concepció parcel·lada i deslligada dels diversos processos de treball. Així, és possible parlar de la *imaginació sociològica* —o «ofici»— com a «visió global de la societat i dels elements que la integren» (Mills, 1992, p. 258) contraposada a la perícia tècnica. És a dir, allò que s'enfronten són dues maneres possibles d'organitzar el treball científic, que no deixen de relacionar-se amb les condicions socials que les han fet possibles: el model artesanal —caracteritzat per una divisió del treball molt feble— i l'emergent, i progressivament dominant, model de la «gran ciència» —caracteritzat, de manera molt simplificada, per una forta divisió del treball.

4. Ara bé, «l'ofici» no és només això. Mentre que els anteriors tres punts es referien a l'estructuració de l'espai de l'*oferta* de béns científics, per al cas d'aquest model, ara cal parlar de l'estructuració de l'espai de la *demanda* de béns científics i de les relacions entre aquests dos espais i entre la «ciència» i la «societat». En aquest sentit, un dels trets més destacats és el fet que l'investigador cerca «el saber pel saber». El científic no depèn, de manera decisiva, dels diners dels altres per investigar.

5. Aquest fet remet a una altra característica essencial de l'investigador artesà: la «seva autonomia» (Mills, 1992, p. 274). Aquest elevat grau d'autonomia també es reflecteix en un àmbit institucional més elevat: «l'ofici» d'investigador és, en aquest model, molt poc, o gairebé gens, institucionalitzat. La recerca gratuïta del coneixement i l'autonomia personal de l'investigador i de les institucions que l'acullen en relació amb la resta de la societat són indicis molt clars del fet que la pressió que alguns dels camps socials (com per exem-

l'autor apel·la els científics socials amb aquestes paraules: «Defenseu la primacia de l'individu dedicat a estudiar i oposeu-vos a la preponderància dels equips de tècnics. Enfronteu-vos pel vostre propi compte amb els problemes de l'home i de la societat» (Mills, 1992, p. 272).

ple, l'econòmic, actualment) poden exercir sobre el camp científic en forma de demandes explícites adreçades a aquest sembla que siguin relativament inexistents. És en aquest sentit que la *imaginació sociològica* com a caracterització de «l'ofici sociològic» en el context d'aquest model és una noció fortament lligada a idees com ara «originalitat» (Mills, 1992, p. 259) o «creativitat». Tot i així, l'objecte d'estudi d'aquest treball no abasta les relacions entre l'espai d'oferta i l'espai de demanda, en tant que només s'estudia l'estructuració de l'espai d'oferta de béns científics. Per tant, no s'han recollit dades que es refereixin a aquest àmbit.

És prou clar que aquest model de recerca és operatiu per al cas d'alguns dels integrants del Departament de Sociologia de la UAB (Cardús, 2002).

B. El model de la *big science* (Iribarne, 2002, p. 48 i 49) com a model dominant en relació amb les estructures productives a partir de les quals s'organitza el procés de treball científic neix als Estats Units i emergeix a partir de la Segona Guerra Mundial en el marc de les recerques sobre física nuclear «que van servir de suport organitzatiu a la cursa per a la producció dels coneixements necessaris per a concebre i posar a punt la bomba atòmica i, més generalment, les armes "modernes"» (Iribarne, 2002, p. 48 i 49). Aquest model apareix, primerament, en l'àmbit de ciències experimentals com ara la física nuclear o la física corpuscular per passar a generalitzar-se més tard a àmbits com ara l'astronomia o la biologia. Més tard s'implantarà al món de les ciències socials, especialment en aquells àmbits en què les necessitats de gestió econòmica de les activitats científiques han impulsat la recerca d'economies d'escala. S'ha assentat de manera prou satisfactòria en aquelles disciplines en què es fa relativament necessari el tractament sistemàtic de volums considerables de materials empírics (però això depèn de les pràctiques concretes i de les tradicions teòriques i metodològiques, com s'ha vist) com ocorre en l'arqueologia, en l'economia o en la sociologia, en què cal la creació de bases de dades prou voluminoses.

El model és fill del «model fordista» que es va posar en marxa a partir dels anys trenta i que suposa un canvi en la forma com s'articulen les relacions productives i de consum, que amb aquest model estan íntimament lligades, fet que acabarà originant la producció massificada i estandarditzada (Finkel, 1996, p. 130-134). Les característiques d'aquest model des del punt de vista dels eixos descriptius que han estat considerats en l'anterior model (cada xifra correspon al mateix eix emprat anteriorment) són les següents:

1. Augmenta la grandària dels laboratoris, que esdevenen els llocs privilegiats de recerca i que s'organitzen en equips amplis d'in-

vestigadors. En aquest sentit, des del punt de vista quantitatiu, les estructures de recerca s'amplien.

2. L'instrumental de recerca comença a deixar de produir-se artesanalment i es fa més pesat.

3. El procés de treball s'organitza en equips que realitzen tasques molt especialitzades. És a dir, la divisió del treball augmenta moltíssim.

4. La recerca s'estableix com un sector més de l'economia. És a dir, comença a difuminar-se l'ideal de la «recerca pura»: diversos sectors de la societat comencen a formular les demandes que es relacionen amb els seus propis interessos i a què la ciència ha de respondre adequadament. L'estat formula les seves demandes al camp científic i té el poder de cobrar primícies políticament rendibles a canvi de les aportacions econòmiques que sufragaran determinades recerques d'interès estratègic per a l'estat —com s'ha vist per al cas de la bomba atòmica, recerca que no es pot considerar que tingués cap mena d'interès econòmic, però sí un interès polític més enllà de tot dubte en relació amb el context de la Segona Guerra Mundial. És en aquest marc de relacions que emergeix la recerca acadèmica pública amb les polítiques de recerca estatals. I és en aquest context que les universitats esdevenen llocs privilegiats de recerca. Finalment, és clar que les estructures de recerca es fan molt més complexes.

3. L'estructura de relacions del Departament de Sociologia de la UAB

Sense abandonar la consciència que «reconèixer el valor d'algú» i «relacionar-se amb algú» són dos moviments indestriables en la vida de cada dia, és analíticament recomanable separar-los. És per això que en aquest treball es procedirà d'aquesta manera. Inicialment, l'objecte d'estudi principal d'aquest article és la classificació dels objectes i dels subjectes de recerca en el context del Departament de Sociologia de la UAB (1998-2003). Aquest és el principal esforç que s'ha de fer, en tant que les principals dificultats es presentaran en la resolució d'aquesta fase, i en tant que la noció de *jerarquia* inclou prèviament la de *classificació*: és a dir, no és possible emprendre l'examen de les jerarquies si prèviament no s'ha classificat, d'alguna manera, els subjectes que han de ser posteriorment jerarquitzats. És des del punt de vista de l'anàlisi que és més recomanable efectuar a continuació del primer moviment classificatori el segon moviment jerarquitzant. En aquest sentit, serà la darrera part —puntualment, però, també en algunes parts anteriors a aquesta—

d'aquest escrit en què es portarà a terme aquesta anàlisi de la distribució del reconeixement en el marc del Departament de Sociologia de la UAB.

D'altra banda, com a segon pas previ abans d'engegar, cal dir que tocar de peus a terra —és a dir, fer servir dades concretes (en aquest moment *quantitatives*) i no raonaments abstractes, i seleccionar els materials que permetin una interpretació més parsimoniosa, acurada i assolible— és el primer criteri que cal considerar a l'hora de triar les dades que seran analitzades. En aquest cas, hi ha diversos indicadors ben clars que informen sobre el fet que no és adequat emprendre una anàlisi detallada —és a dir, que serveixi per caracteritzar, més que la totalitat de la xarxa de relacions, les relacions de tots i cadascun dels individus que conformen els diferents grups que constitueixen tota la xarxa— de l'estructura de relacions del Departament de Sociologia de la UAB (1998-2003) que es basa en un criteri com ara la citació. Així, es coneix que el grau de centralització de la xarxa de relacions que es constitueix a l'entorn de les relacions de citació protagonitzades pels membres del Departament és molt alt (tant la centralitat de *grau total de sortida* [*outdegree*] com d'*entrada* [*indegree*] són molt altes, concretament del 68,198 % i del 79,306 %, respectivament). Aquesta dada permet saber, indirectament, que el grau de cohesió d'aquesta xarxa és força baix, cosa que significa que les desigualtats en relació amb l'establiment de les relacions que es basen a «citar» o «ser citat» són clarament manifestes. Més exactament, això significa, en darrer terme, que el control del circuit a través del qual es produeix i circula determinada classe de «reconeixement» està en mans d'un grup reduït d'individus —amb tot i això, com es veurà a continuació, cap d'aquests individus no esdevé el monopolitzador total sense el qual aquest circuit es podria bloquejar. És a dir, el grau en què es dona la monopolització (o *retenció d'oportunitats*) dels canals a través dels quals es produeix i es distribueix el reconeixement és força gran: n'hi ha uns —encara no és possible saber qui són— que «tenen» molt de reconeixement i poden controlar molt fàcilment les vies a través de les quals es produeix i es distribueix aquesta classe de «reconeixement» —hi ha moltes altres classes de «reconeixement» que no tenen perquè passar per aquests circuits— i uns altres que ni en tenen gaire ni poden controlar els canals a través dels quals es produeix i es distribueix aquest reconeixement. Si les desigualtats fossin molt baixes, aquests dos indicadors —la centralitat de grau de sortida i la d'entrada— s'aproximarien a zero. Són els índexs següents —vegeu la taula 1— els que permeten arribar a aquestes conclusions: a) l'índex que es refereix al grau normalitzat d'establiment de la relació «citar», o valor relatiu

Taula 1
Estadístics descriptius relatius a la centralitat de grau

	Centralitat de grau de sortida	Centralitat de grau d'entrada	Centralitat de grau de sortida normalitzada	Centralitat de grau d'entrada normalitzada
Mitjana	10,161	10,161	18,474	18,474
Desviació típica	12,263	13,600	22,297	24,727
Suma	569,000	569,000	1.034,545	1.034,545
Variància	150,385	184,956	497,140	611,426
Suma de les desviacions al quadrat	14.203,000	16.139,000	46.952,066	53.352,066
Suma de les desviacions al quadrat respecte de la mitjana	8.421,554	10.357,554	27.839,846	34.239,848
Norma euclídea	119,176	127,039	216,684	230,981
Mínim	0,000	0,000	0,000	0,000
Màxim	47,000	53,000	85,455	96,364
Centralitat de grau total de sortida = 68,198 %				
Centralitat de grau total d'entrada = 79,306 %				

(en %) del nombre de cops que s'estableix la relació «citar», per al cas d'aquell que cita menys i d'aquell que cita més, pren valors molts desiguals, compresos entre 0 i 85,455; b) l'índex relatiu que es refereix al grau normalitzat d'establiment de la relació «ser citat» també pren valors molt desiguals, compresos entre 0 (a algú no el citen mai) i 96,364 (mentre que a algú altre el citen moltes vegades); c) les desviacions típiques normalitzades de sortida («citar») i d'entrada («ser citat») comparades amb les mitjanes normalitzades de sortida i d'entrada són relativament altes (22,297 contra 18,474, i 24,727 contra 18,474, respectivament); és a dir, de nou, la xarxa total no és gaire cohesionada pel que fa a l'establiment de les relacions «citar» i «ser citat», cosa que significa que la manera com es produeix i circula el «reconeixement» està en mans d'un grup relativament reduït —fins a quin punt és factible parlar de «grup» en el sentit de *col·lectivitat organitzada d'interessos els membres de la qual mantenen relacions estables, directes i continuades*, caldrà veure-ho posteriorment. De totes maneres, és ben clar que tots els membres del col·lectiu estudiat no tenen ni les mateixes oportunitats, ni tampoc la mateixa força social.

Tot el que acaba de ser dit pot ser copsat per una altra via. Es coneix que la centralitat que es basa en el càlcul del grau d'intermediació total (*betweenness*) és molt baixa; concretament del 6,23 % —vegeu la taula 2—, per al cas de la xarxa de relacions que es basa en la mateixa forma de relació (la citació).

Taula 2
Mesures de centralitat d'intermediació

	Grau d'intermediació	Grau d'intermediació normalitzat
Mitjana	31,339	1,055
Desviació típica	50,407	1,697
Suma	1.755,000	59,091
Variància	2.540,888	2,881
Suma de les desviacions al quadrat	197.290,172	223,662
Suma de les desviacions al quadrat respecte de la mitjana	142.289,719	161,310
Norma euclidea	444,174	14,955
Mínim	0,000	0,000
Màxim	212,935	7,170

Índex de centralització de la xarxa = 6,23 %

Aquests indicadors revelen dues coses: tot i que és cert que el monopoli de l'establiment de les relacions «citar» i «ser citat», i del que això comporta amb vista a la producció i la distribució de determinades formes de prestigi, està en mans d'un grup relativament reduït —el capital social i tot el que implica en relació amb la distribució d'altra mena de recursos i en relació amb la força social que es basa en el control d'aquests recursos, està molt desigualment repartit—, també és cert que per al cas de la xarxa de relacions que es basa en la «citació» no hi ha *cap* agent que, per si sol —cosa que no significa que no hi hagi un nombre determinat d'agents que sí que ho siguin, com es veurà—, estigui situat en una posició tal que sigui indispensable com a «dispensador» o com a «distribuïdor estratègic» de determinades formes de prestigi.

En definitiva, és possible fer una interpretació dels indicadors anteriors com a indicis de l'existència d'un grup d'individus que mantenen unes relacions «de citació» de caràcter relativament tancat que condueixen al *monopoli de la distribució de certes formes de reconeixement*. D'altra banda, també es podria llançar la hipòtesi que la cohesió d'aquest grup en relació amb la cohesió que caracteritza la totali-

tat de la xarxa deu ser força elevada; és a dir, que tenim un grup d'individus força cohesionat (*cohesionat* voldria dir, en aquest context, que tots els integrants d'aquest grup se citen entre ells i són citats pels altres d'una manera «relativament homogènia») que controla el circuit de producció i de distribució de certes formes de prestigi. Ara bé, aquesta anàlisi no ha estat realitzada des del punt de vista quantitatiu, sinó que serà realitzada per altres vies. A través d'aquestes vies alternatives es portarà a terme, de manera molt progressiva, una anàlisi de l'estructura de relacions del Departament que anirà des de l'àmbit més global fins al més local. Fins ara només s'ha aconseguit una primera caracterització molt basada en els resultats d'una primera anàlisi quantitativa i aproximativa a través de la qual s'han anat perfilant quins són els indicadors més pertinents que serviran per fer una anàlisi més aprofundida de l'estructura de relacions del Departament de Sociologia de la UAB durant el període 1998-2003.

1. La primera via explorada, de caràcter més visual i *qualitatiu*, es basa en la descripció del mapatge de l'estructura de relacions «de citació» que s'estableixen entre els membres del Departament de Sociologia.

Efectivament —vegeu la figura 1—, apareixen tres grans grups —fins i tot per al cas del primer grup que serà considerat, és difícil parlar de «grup», en tant que els nodes estan aïllats els uns dels altres—

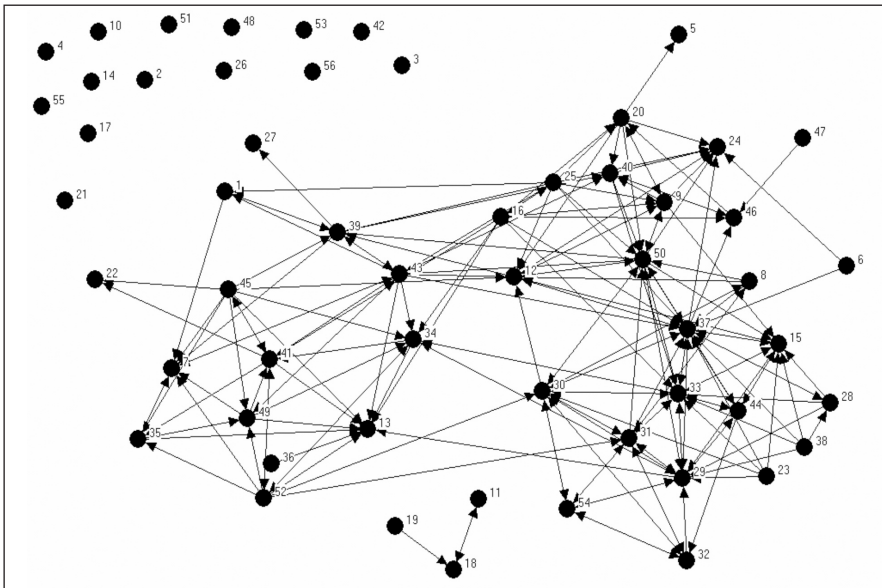


FIGURA 1. Mapatge de l'estructura de relacions del Departament de Sociologia.

clarament diferenciats, ja que estan visiblement desconectats els uns dels altres. En aquest sentit, és difícil, doncs, parlar amb propietat d'una única xarxa de relacions (més aviat, caldria parlar de dues xarxes independents), en tant que només és possible parlar de l'establiment de relacions per al cas dels membres constituents de dos d'aquests tres grups, i en tant que no hi ha relacions bilaterals que facin de pont entre aquests dos grups.

El primer grup està format per catorze nodes —2, 3, 4, 10, 14, 17, 21, 26, 42, 48, 51, 53, 55 i 56 (vegeu la figura 1)— o individus que no es relacionen ni entre ells ni amb els integrants dels altres dos grups. Ara bé, cal anar molt amb compte amb la interpretació del que significa aquest «estan aïllats»: no vol pas dir que *no citin a ningú* del Departament ni que *ningú no els citi a ells*. Més aviat significa que al llarg del procés de recerca en què es basa aquesta anàlisi no s'ha aconseguit localitzar dades que donin fe que aquestes dues pràctiques es duguin a terme per al cas d'aquests agents.

El segon grup està integrat per tres nodes: l'11, el 18 i el 19; es tracta d'una estructura de recerca molt petita conformada per un nombre molt limitat d'investigadors, els quals sembla que no tenen cap mena de relació amb els altres dos grups —però aquesta és una hipòtesi que requeriria una recerca més aprofundida, aquí només és apuntada—; d'altra banda, hi ha dos indicis que sembla que insinuen la hipòtesi que aquest és el col·lectiu representant de la «ciència artesana»: un dels integrants d'aquesta organització informal (el node 18) fou el traductor de l'obra *La imaginació sociològica* que ha estat anteriorment assenyalada com a paradigmàtica de la «ideologia» —cal prendre el terme en un sentit neutre, no es tracta, ni molt menys, de polemitzar ni de provocar a ningú— de la *ciència artesana*, mentre que un altre (el node 11) fa una descripció de les rutines de recerca de la diàde (11-18) que s'ajusta plenament a les característiques de la ciència artesana; a més, cal considerar el reduït nombre d'integrants d'aquesta estructura com un clar indicatiu —indici que, si es compara en el mateix sentit amb la considerable quantitat relativa d'integrants del tercer grup (representant de la «ciència industrial»), a continuació cobrarà força— d'una divisió del treball molt feble, tant des del punt de vista *teòric* (per objectes d'estudi), com des del punt de vista *pràctic* (els uns es dediquen a afers teòrics; els altres, a afers empírics); però, de totes maneres, la verificació aprofundida d'aquestes afirmacions requeriria més recerca.

El tercer grup està constituït pel nombre més considerable de membres, que conformen la xarxa més important de totes. Aquest és un primer indicador estructural que informa sobre el fet que determinats col·lectius mantenen unes relacions de col·laboració ne-

cessària amb altres, i és per això que la xarxa és tan gran: la divisió del treball en el seu si és considerable. Així, és possible considerar que aquest és el grup paradigmàtic en què es materialitza al Departament de Sociologia de la UAB el model industrial de ciència.

S'hi aprecien dues «bandes diferenciades», que indiquen una primera divisió dins el procés de treball i les temàtiques d'estudi. La primera banda (esquerra —vegeu la figura 2—) està constituïda per catorze nodes: 52, 36, 13, 49, 41, 45, 35, 7, 22, 39, 34, 43, 1 i 27. El tema predominant d'estudi en aquesta banda de la xarxa és l'educació, d'una banda, i l'educació i l'ocupació, de l'altra (ambdós representats mitjançant el color blanc [B]); de fet, els temes relacionats amb l'educació i l'ocupació dominen per complet, i arriba a ser el tema d'estudi del 71 % (deu dels catorze) dels membres d'aquesta *banda blanca* de la xarxa.⁴

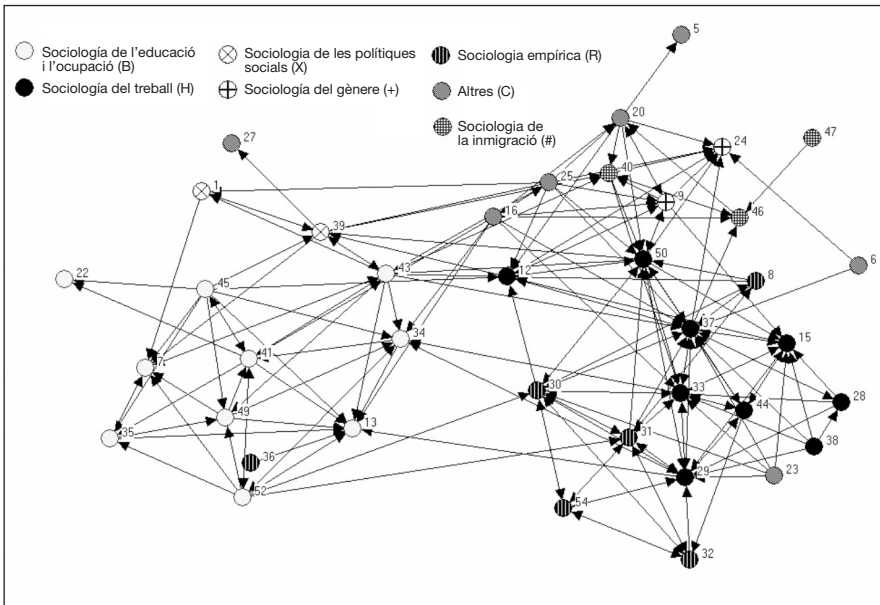


FIGURA 2. Divisió del procés de treball, per temes i pràctiques, en el si del tercer grup.

4. La manera com s'ha assignat objectes d'estudi (temes) i pràctiques (teoria/empíria) als membres de cadascuna de les dues bandes que constitueixen el tercer grup s'ha basat en els títols i, quan això ha estat possible, també en les paraules clau que solen acompanyar els articles de revista —però això només ha estat possible en el cas de certes revistes científiques (no pas totes), mai en el cas de llibres o capítols de llibre— que els autors han donat als escrits analitzats o als títols dels materials dels altres autors del Departament que eren citats per aquests.

A la banda dreta domina clarament el color negre (N). Aquesta banda està formada per més elements que l'anterior. S'aprecia consegüentment una major divisió interna: a major nombre d'integrants, més gran és l'estructura i més divisió del treball s'observa en aquells casos en què les estructures s'enquadren dins del *model industrial de ciència*. Efectivament, s'observen, predominantment, nou nodes negres (12, 15, 28, 29, 33, 37, 38, 44 i 50) (nou sobre un total de vint-i-cinc: el 36 %): es tracta dels estudiosos de la sociologia del treball —productiu i reproductiu—, com a temàtica clarament dominant —es tracta del grup que té més força social i domina en gran part els circuits de producció, de distribució i de reproducció del reconeixement, com es veurà, i els controla de manera gairebé monopolística. Ara bé, no tots els membres d'aquest grup tenen les mateixes oportunitats de domini, com també es veurà. Tres nodes tramats (#) (40, 46 i 47), practicants de la sociologia de la immigració (12 %), i dos nodes creuats (+) (9 i 24) (8 %), que es consagren a l'estudi de la sociologia del gènere.⁵ Aquesta és la divisió del treball pel que fa a les temàtiques en aquesta banda de la xarxa.⁶ Ara bé, hi ha

5. Temàtica clarament marginal tal com la practiquen aquests dos individus (dones); és a dir, majoritàriament, de manera exclusiva, ja que gran part —dos (els nodes 50 i 12) dels tres (66 %) que hi ha en total— dels individus (dones) que es dediquen a l'estudi de la sociologia del treball —en el cas dels nodes 50 i 12, «treball productiu» i «treball reproductiu»— també es dediquen a l'estudi de la sociologia del gènere. Aquesta marginalitat es palesa clarament en la situació relativa d'aquests dos nodes en la xarxa: la seva posició és clarament poc central —grau d'intermediació normalitzat o $nBetweenness = 1,564$ (no s'inclou la taula a través de la qual és possible observar aquest índex)— en el cas del node 9 (d'altra banda, cal deixar constància que el tema central d'estudi d'aquesta investigadora no és pas la «sociologia del gènere», sinó la «sociologia de la família», cosa que explica aquesta menor marginalitat), i manifestament marginal —grau d'intermediació normalitzat o $nBetweenness = 0,000$ (aquesta taula, la mateixa que en el cas anterior, tampoc no s'inclou)— en el cas del node 24. És en aquest sentit que és possible apuntar la hipòtesi que la marginalitat dels subjectes de recerca es relaciona molt estretament amb la marginalitat dels objectes de recerca en la xarxa que es considera, i que la marginalitat dels subjectes de recerca que es relaciona amb aquelles classificacions socials percebudes menys positivament (les «dones» en aquest cas) pot ser pal·liada mitjançant l'estratègia de l'aliança amb aquells grups els temes de recerca dels quals són dominants en la xarxa que és considerada en cada cas. Efectivament, si comparem la centralitat d'intermediació dels nodes 9 i 24 (1,564 i 0,000, respectivament) amb la dels anteriorment esmentats nodes 50 i 12 —graus d'intermediació normalitzat o $nBetweenness$ de, respectivament, 7,170 (la més alta de totes d'entre tots els membres del Departament) i 2,538—, les dades avalen aquesta hipòtesi.

6. Els nodes etiquetats com a «altres» (a la figura 2) es refereixen en la major part dels casos a autors dels quals no es té constància (mitjançant el procediment emprat en aquest apartat per tal d'adquirir aquesta informació —vegeu la nota 3—) del tema d'estudi (cas dels nodes 5, 6, 16, 23 i 25) o a autors els temes d'estudi dels quals són

una segona línia divisòria en aquest cas (la major grandària de l'estructura propicia tant la major divisió temàtica, com la major divisió relativa a la mena de pràctiques que exerceixen els seus membres): la que separa la pràctica «teòrica» de l'«empírica». Efectivament, és en aquesta banda on s'aprecia una major divisió sobre aquest punt, en tant que la línia divisòria entre les pràctiques teòriques i les empíriques en la «banda blanca» (esquerra) gairebé era inexistent: era un únic individu (node 36, ratllat) el que exercia aquesta classe de pràctica.

En la «banda negra» són cinc els nodes ratllats (R): 8, 30, 31, 32 i 54. És a dir, el 20 % del total dels membres d'aquesta banda es consagren a la pràctica de la sociologia empírica: es tracta del segon conjunt de membres en importància quantitativa en aquesta banda, després del conjunt d'investigadors que practiquen la sociologia del treball, més aquests en aspectes substantius i menys en els aspectes metodològics o procedimentals. Això suposa que aquesta divisió entre «sociologia teòrica» i «sociologia empírica» és la segona divisió en importància en aquesta banda de la xarxa, després de la divisió que separa els investigadors que practiquen la «sociologia del treball» de tots els altres. D'altra banda, no cal oblidar la divisió que també hi ha entre els membres del primer (investigadors aïllats) i segon grup (triàde de nodes 11, 18 i 19 —ciència artesana—), i aquest mateix tercer grup: és a dir, segons els casos, la divisió que separa els seguidors del model industrial de ciència dels seguidors de l'altre model científic.

2. Però n'hi ha prou amb la descripció i l'enunciació de l'existència d'aquestes divisions «objectives» per afirmar que existeixen «real-

clarament residuals, entant que només són de l'interès d'un únic investigador (cas del nodes 20 i 27, separatament). En el cas dels nodes 1 i 39, el tema d'interès és la «sociologia de les polítiques socials» (X, a la figura 2). Aquest mateix tema de recerca serviria per definir el node 43, el qual ha estat situat sota el signe de l'«educació» —ja que la gran part dels materials localitzats signats per aquest investigador es referien a aquest tema—, que és un altre dels temes que interessen a aquest investigador.

Aquestes carències són producte del fet que, com a conseqüència del procediment a través del qual es va procedir a la recollida d'informació, només es recolliren les dades referents a l'adscripció temàtica dels investigadors de la meitat exacta dels membres del Departament. Així fou com, a causa del fet que el treball de recollida de la informació fou ingent, que fou realitzat inicialment per un equip de dues persones i que es va produir una errada de coordinació entre els dos membres d'aquest equip —un recollia aquesta informació, mentre que l'altre no va fer-ho—, no es va recollir la informació referent a l'adscripció temàtica dels diversos investigadors per al cas de tots els individus analitzats. Ara bé, no és aventurat afirmar que es disposa de la informació necessària per portar a terme l'anàlisi realitzada.

ment» —és a dir, per als agents— aquestes divisions?⁷ Clarament, sembla que no: si bé l'estructuració dels membres del Departament segons conjunts diferents d'individus que es caracteritzen pel manteniment de relacions que es basen en el fet de «citar algú» o de «ser citat per algú», les quals asseguruen una determinada situació (en una determinada xarxa) que permet agrupar els individus a partir de criteris com ara la «proximitat a» (ser proper a 50, o a 33, sent 37, però ser llunyà de, per exemple, 22 —vegeu la figura 1—), «la centralitat», etc. (això és el que, de manera nuclear, s'ha anat fent fins ara), és un primer criteri de *classificació* i *jerarquització* dels individus, dels grups, dels objectes, etc., aquest mateix criteri no és cap garantia de l'existència «real» de les divisions descrites i enunciades. És en aquest sentit que, com s'ha assenyalat tot just al principi d'aquest apartat, la citació no és un criteri suficient, tot i que sigui necessari en un primer moment, amb vista a facilitar el treball d'anàlisi de l'estructura de relacions dels membres del Departament de Sociologia de la UAB.

Cal un segon criteri que capti el matís «subjectiu» que es refereix a l'acció dels agents. No cal dir que en aquest cas no és possible utilitzar la relació basada en la «citació»: cal un indicador que reflecteixi d'una manera més rotunda i menys superficial (les relacions de «citació» són massa fredes i indirectes en aquest sentit: reflecteixen una mena de relacions que no tenen perquè ser directes, contínues i de caire personal, sinó que es caracteritzen pel fet de ser més aviat impersonals) l'acció dels individus, a partir del qual sigui possible adonar-se de si aquestes divisions objectives que acaben de ser descrites i enunciades són realment operatives en les relacions que els individus analitzats mantenen entre si des del punt de vista de la vida acadèmica i professional que es desenvolupa en el context del Departament de Sociologia de la UAB i que té com a protagonistes els agents estudiats. Cal veure, doncs, si aquestes divisions són interioritzades pels agents: si és possible parlar, pròpiament, de *principis de visió* i de *divisió*.

7. Divisions «objectives» que no cal oblidar que són les que percep l'analista. És a dir, que podria donar-se perfectament el cas que allò que percep l'analista i allò que perceben els subjectes estudiats no coincidís, fet que provocaria que els *principis de divisió* acabats d'enunciar no funcionessin com a *principis de visió* a través dels quals els subjectes analitzats actuessin, i que, així, aquestes divisions «objectives» no servissin per definir les actuacions «subjectives» dels subjectes estudiats, cosa que significaria que, en la realitat de cada dia, la divisió entre «sociologia empírica» i «sociologia teòrica» no seria tal divisió, ni tampoc ho seria la divisió entre la «sociologia del treball» i totes les altres «sociologies» enunciades.

L'indicador més adequat en aquest sentit es considerarà que és la *coautoria* o *coescriptura*. Es tracta d'una relació que funciona en un sentit tal que permet veure de manera molt clara la interiorització de les divisions objectives; és a dir, des del punt de vista subjectiu es tendeix a escriure amb aquells que «són més propers», amb aquells que «s'assemblen més a nosaltres», amb aquells amb qui «ens entenem millor». És a dir, amb aquells que, per al cas de les relacions acadèmiques i professionals estudiades, treballen temes propers i tenen una visió similar (objectes d'estudi i pressupòsits teòrics similars) i als quals es pot comprendre millor (les pràctiques d'investigació són comunes). Dit d'una altra manera: la hipòtesi subjacent a aquest raonament és que s'escriu amb aquells que estan en la «mateixa banda», mentre que no s'escriu amb aquells que estan a l'«altra banda de la frontera divisòria».

En aquest moment, doncs, el que interessa és assenyalar amb la màxima fidelitat possible si aquestes «divisions enunciades i descrites» es corresponen amb les «subagrupacions» que és possible remarcar, les quals es basen en la coescriptura. Sense fugir de la disciplina de l'anàlisi de xarxes socials, cal concentrar-se a partir d'aquest instant en la identificació dels components més petits que configuren la xarxa global. En aquest sentit, l'anàlisi dels *cliques* pot servir per veure la xarxa sota aquesta perspectiva. Ni els *n-cliques*, ni els *n-clans*, ni els *k-plexes* poden ser tinguts en compte. La raó s'explica tot seguit.

En aquesta anàlisi cal ser molt estricte i conservar en tot moment el rigor imposat a l'hora de «validar» —en certa manera, es tracta d'això— la hipòtesi de l'existència per als agents de les divisions observades i descrites. En tant que el que es persegueix és posar a prova en sentit estricte la presumpció que els investigadors solen relacionar-se molt freqüentment amb aquells que ocupen una posició tal que es troben igualment situats en relació amb les grans línies divisòries teòriques i pràctiques, cal dur a terme una anàlisi, a l'hora de validar aquesta hipòtesi, que es basi en aquells vincles de coescriptura (que mantenen els investigadors) que donin lloc a un «subgrup màxim completament connectat» (Hanneman, capítol VII, p. 8). És a dir, que es basin en aquells vincles de coescriptura en què tots els membres d'un mateix grup o subgrup escriguin amb tots els altres o hagin escrit de manera continuada amb tots els altres, i no n'hi hagi cap que no hagi escrit amb tots els altres membres del subgrup considerat. El que es diu, simplificadament, és que l'anàlisi que cal prendre's més seriosament en aquest sentit és l'anàlisi dels *cliques* observats, en tant que és gràcies a l'ús d'aquest indicador (i no més d'aquest) que és possible adonar-se de les relacions que mante-

nen els investigadors a través de les quals es pot verificar si tenen en compte, en la seva vida acadèmica quotidiana, les fronteres o línies de demarcació que s'han descrit i enunciat. En aquesta tasca serà de gran utilitat la taula 3:

Taula 3
Subgrups i components

1:	30	31	32	54
2:	8	30	31	
3:	30	31	33	
4:	29	30	37	
5:	12	31	50	
6:	13	22	35	
7:	13	22	41	
8:	15	29	37	
9:	15	37	44	
10:	15	32	44	
11:	37	44	50	
12:	8	31	50	
13:	31	50	54	

Com es pot veure, només hi ha un subgrup el nombre total de components del qual sigui superior a 3. Es tracta del subgrup número 1, que aplega els investigadors 30, 31, 32 i 54, tots consagrats a la pràctica de la sociologia empírica. El mateix ocorre en el cas del subgrup 2, que acull dos d'aquests mateixos investigadors (el 30 i el 31) a més de l'investigador número 8. El perfil sociologia empírica segueix mantenint-se «pur». El mateix ocorre en el cas de la sociologia teòrica: és fàcil observar l'existència «pura» de diversos subgrups d'individus la característica principal dels quals és la seva clara adscripció temàtica. Així ocorre amb els subgrups 6 (format pels nodes 13, 22 i 35) i 7 (conformat pels investigadors 13, 22 i 41), que es dediquen a l'estudi, en ambdós casos, de la sociologia de l'educació i de la sociologia de l'ocupació des del paradigma de la sociologia de l'educació; o amb els subgrups 8 (nodes 15, 29 i 37), 9 (nodes 15, 37 i 44) i 11 (nodes 37, 44 i 50), cadascun dels quals està format per investigadors especialitzats en la sociologia del treball productiu i reproductiu. Tot i així, aquest no és pas l'únic cas que es dona en relació amb la interiorització de les divisions socials i la seva existència.

Cal no oblidar que, si bé l'exemple d'aquests diversos subgrups ratifica la hipòtesi que és pertinent parlar de principis de divisió que

funcionen realment com a principis de visió, la divisió del treball condueix a la necessitat de cercar la col·laboració dels altres —tal com va afirmar Durkheim, «normalment, la divisió del treball produeix la solidaritat social» (Durkheim, 1995, p. 415). És a dir, afirmar l'existència de les divisions institucionalitzades que s'incrusten als cervells i en les mirades no és el mateix que decretar l'aïllament dels diversos grups d'individus, sinó, més aviat, tot el contrari. Així, si set dels tretze *cliques* observats (el 54 % dels casos totals observats, per tant és un bon indicador de l'existència real de les divisions descrites i observades) permeten afirmar l'existència operativa de divisions estructurals en la xarxa, en el 46 % dels casos restants cal parlar del revers de la moneda de la divisió del treball. La solidaritat es manifesta, així, en el cas de sis dels subgrups observats. La col·laboració entre la «sociologia empírica» i la «sociologia teòrica» es palesa en els casos següents: a) subgrup 3: els nodes 30 i 31 es concentren en l'estudi de la metodologia sociològica, mentre que el 33 és un expert en sociologia del treball (en aquest cas guanya la sociologia empírica); b) subgrup 4: els nodes 29 i 37 es dediquen a l'estudi de la sociologia del treball, mentre que el 30 és un practicant de la sociologia empírica (guanya la sociologia teòrica, concretament, la sociologia del treball); c) subgrup 5: els nodes 12 i 50 són expertes en sociologia del treball productiu i reproductiu, mentre que el 31 conrea la sociologia experimental (guanya la sociologia del treball); d) el subgrup 10 aplega dos experts en sociologia del treball (nodes 15 i 44) i un practicant de sociologia empírica (node 32) (guanya la sociologia del treball); e) el subgrup 12 acull dos practicants empírics (8 i 31) i un practicant teòric (node 50: sociologia del treball) (guanya la sociologia empírica), i f) el subgrup 13 inclou dos empírics (nodes 31 i 54) i un teòric (node 50: sociologia del treball) (guanya la sociologia empírica). En definitiva, s'aprecia el fet que la col·laboració entre la sociologia empírica (que domina en tres dels sis subgrups mixtos) i la sociologia teòrica (sociologia del treball, que dominant en tres dels sis subgrups mixtos) és clarament necessària: l'una no sembla que sigui gaire cosa sense l'altra. De totes maneres, també s'aprecia la gran fortalesa de la sociologia del treball, que domina quantitativament (tres subgrups «purs» en total) totes les altres pràctiques sociològiques —no excessivament la sociologia empírica (o experimental), ja que la col·laboració entre aquestes dues és necessària com s'acaba de veure—: els dos subgrups «purs» de la sociologia empírica i els altres dos subgrups «purs» de la sociologia de l'educació i l'ocupació així ho ratifiquen.

3. És a partir de l'anàlisi exploratòria d'aquesta hipòtesi que s'enceta ara, que serà argumentada l'existència d'una tercera i una

quarta línia divisòria, a més de les que es refereixen als objectes de recerca (temàtiques estudiades) i a la manera d'abordar aquest estudi (es practica una sociologia centrada en els objectes d'estudi —sociologia teòrica— o en els procediments a través dels quals estudiar-los —sociologia empírica—) en el Departament de Sociologia: es tracta de les diverses fronteres que afecten els subjectes investigadors i de les fronteres que es refereixen a la relació entre els objectes i els subjectes de recerca. Tot i així, aquestes noves divisions s'estudiaran en referència a només un dels possibles *eixos de desigualtat* que afecten els subjectes investigadors. Cal, doncs, tenir en compte que n'hi ha d'altres.

Així, la hipòtesi de la dominació de la sociologia del treball sobre la sociologia de l'educació i l'ocupació és especialment vàlida en aquest darrer cas: no hi ha cap aliança entre aquestes dues disciplines, almenys pel que fa a les relacions de coescriptura, cosa que significa que la sociologia del treball no necessita gaire la sociologia de l'educació i l'ocupació. Però la manera de validar aquests arguments s'escapa de les relacions de coescriptura: cal recórrer a l'estudi, de nou, de les mesures de centralitat que es basen en la citació. Així, en relació amb l'afirmació de la dominació de la sociologia del treball productiu sobre la sociologia de l'educació i l'ocupació, només cal veure la jerarquia de temes de recerca que s'inclou en la taula 4: la sociologia del treball està situada per sobre de la sociologia de l'educació i l'ocupació. És a dir, rep, sempre, més citacions i reconeixement que la sociologia de l'educació i l'ocupació. I el que és més assenyalat és que sempre en rep més (la centralitat de grau d'entrada normalitzada o *NrmInDegree* és el més alt amb diferència: del 342,857), mentre que la seva centralitat de grau de sortida és una de les més baixes de totes (la centralitat de grau de sortida normalitzada o *NrmOutDegree* = 14,2). És a dir, és una sociologia clarament dominant sobre totes les altres. Això significa que els practicants d'aquesta disciplina tenen un control quasi monopolístic sobre els recursos (*retenció de recursos*) i sobre els circuits a través dels quals es produeix, es distribueix i es reproduïx el reconeixement. Si combinem la lectura dels dos indicadors precisos que cal considerar, la conclusió no pot ser cap altra: el grau de centralitat d'entrada total de la xarxa (del 316,837 % —aproximadament, tres cops el de sortida (110,204 %)—) i el grau normalitzat d'entrada que es refereix al treball productiu (del 342,857) no permeten desmentir aquesta afirmació.

Però cal filar més prim a l'hora d'identificar de qui i de què es parla quan s'invoca, per exemple, la sociologia del treball productiu.

Taula 4
Jerarquia dels objectes d'estudi i les pràctiques de recerca

Temes	Centralitat de grau de sortida	Centralitat de grau d'entrada	Centralitat de grau de sortida normalitzada	Centralitat de grau d'entrada normalitzada
Metodologia	21,0	3,000	150,0	21,429
Treball reproductiu	13,0	0,000	92,8	0,000
Educació	13,0	17,000	92,8	121,429
Educació i ocupació	11,0	12,000	78,5	85,714
Immigració	10,0	2,000	71,4	14,286
Gènere	8,0	4,000	57,1	28,571
Polítiques socials	8,0	3,000	57,1	21,429
Estructura social	6,0	2,000	42,8	14,286
Educació i gènere	5,0	6,000	35,7	42,857
Treball productiu	2,0	48,000	14,2	342,857
Ocupació	1,0	0,000	7,1	0,000
Metodologia participativa	1,0	0,000	7,1	0,000
Teoria social	0,0	0,000	0,0	0,000
Sociolingüística	0,0	1,000	0,0	7,143
Sociologia militar	0,0	1,000	0,0	7,143
Centralitat de grau total de sortida = 110,204 %				
Centralitat de grau total d'entrada = 316,837 %				

Una ullada ràpida, doncs, fa evident que és clara la posició dominant de la sociologia del treball productiu. L'ordenació relativa, pel que fa al grau normalitzat de centralitat d'entrada («ser citat») és la següent: treball productiu (342,857); educació (121,429); educació i ocupació (85,714); educació i gènere (42,857); gènere (28,571); metodologia (21,429); polítiques socials (21,429); immigració (14,286); estructura social (14,286); sociolingüística (7,143); sociologia militar (7,143); treball reproductiu (0,000); ocupació (0,000); metodologia participativa (0,000), i teoria social (0,000).

Pel que fa a la centralitat de grau de sortida («citar»), l'ordenació relativa és aquesta: metodologia (150,000); educació (92,800); treball reproductiu (92,800); educació i ocupació (78,500); immigració (71,400); gènere (57,100); polítiques socials (57,100); estructura social (42,800); educació i gènere (35,700); treball productiu (14,200); ocupació (7,100); metodologia participativa (7,100); sociolingüística (0,000); sociologia militar (0,000), i teoria social (0,000).

Ara bé, qui és qui quan es parla de cadascun d'aquests temes? Què es diu quan s'apel·la a la sociologia del gènere, per exemple?

A. Elucidar aquest interrogant requereix fer diversos passos. El primer consistirà a realitzar una recodificació de categories en la formulació de la qual cal tenir en compte les anàlisis efectuades fins ara. Així, les noves categories considerades són les següents (vegeu la sortida 2 a l'annex 1): *a*) treball productiu (*banda dreta negra de la xarxa* —vegeu la figura 1—) (centralitat de grau d'entrada sense normalitzar: 48,000); *b*) educació/educació i ocupació (*banda esquerra blanca de la xarxa*) (17,000 + 12,000 = 29,000); *c*) educació i gènere/gènere (6,000 + 4,000 = 10,000); *d*) metodologia (*nodes amb ratlles negres*) (3,000); *e*) polítiques socials (*nodes X*) (3,000); *f*) immigració (*nodes tramats*) (2,000); *g*) treball reproductiu (0,000), i *h*) altres (que inclou casos molt minoritaris) (4,000).⁸ Com es pot apreciar, l'ordenació relativa es conserva en relació amb la jerarquia de temes més esmentats (grau normalitzat de centralitat d'entrada «citar»), que és justament la que serveix de patró per a la recodificació. És per això que, malgrat que s'ha intentat reflectir el més fidelment possible les categories que han estat el resultat de l'anàlisi de l'estructura de relacions del Departament basat en la metodologia de les xarxes socials, en alguns casos no ha estat possible efectuar altres recodificacions. En el cas, per exemple, de categories com ara educació i gènere/gènere i treball reproductiu hauria estat molt recoma-

8. Aquesta nova categoria recodificada inclou les categories originals següents: estructura social, teoria social, sociolingüística i sociologia militar. Les raons per les quals aquestes categories han estat recodificades novament en l'apartat altres són les següents: en el cas de la categoria estructura social, perquè el tema principal dels tres investigadors que han escrit quelcom directament relacionat amb aquesta temàtica és concretament, per al cas dels subjectes 37 i 44, el treball productiu (i com a conreadors d'aquesta temàtica han estat reclassificats, en tant que l'anàlisi duta a terme exigia la no-simultaneïtat en la classificació dels subjectes, que han estat sempre classificats, en relació amb les etiquetes disponibles, en aquells apartats que més s'assemblaven al tema d'investigació principal dels subjectes de referència), i per al cas del subjecte 46, perquè el tema d'estudi d'aquesta investigadora és la immigració. En el cas de la teoria social, ja que el tema principal d'estudi del subjecte 39 no és aquest, sinó les polítiques socials; l'objecte principal d'estudi del subjecte 34 (que també ha escrit un article de teoria social) és l'educació i l'ocupació; mentre que l'únic cas en què seria pertinent conservar aquesta categoria seria a l'hora de reflectir la situació del subjecte 27, que és clarament perifèric (vegeu la figura 2), i per això s'ha decidit no tenir-lo en compte. Pel que fa a la sociologia militar, perquè l'autor d'algun material sobre aquest tema (node 1) no es dedica, ni molt menys a aquest tema d'estudi, que pot haver estat cultivat de manera molt incidental, sinó a l'estudi de les polítiques socials. Pel que fa a la sociolingüística, ocorre el mateix que en el cas anterior: es tracta d'un interès marginal d'un investigador que dedica tots els seus esforços a la sociologia de la família, tema que no ha pogut ser concretament copsat (vegeu la nota 3 i la segona part de la nota 5, en què s'explica quin ha estat el procés d'assignació de temes als diferents subjectes).

nable l'enunciació de la categoria gènere, però això no ha estat possible, ja que suposa equiparar el grau de prestigi de l'educació i gènere/gènere (categories 4a i 5a, respectivament, en la llista de temes original —taula 4—) amb el del treball reproductiu (12a categoria en la llista de temes original). La recodificació efectuada sembla que és, així, la més adequada.

B. El següent pas que s'ha de realitzar consisteix en l'elecció d'un possible eix de desigualtat. S'ha escollit el gènere, ja que és una variable de la qual es troben indicadors molt fàcilment —el sexe de la persona. En aquest sentit, s'ha buscat distribuir els membres del Departament segons el sexe —al llarg d'aquesta anàlisi es veurà com el «sexe» es converteix en «sexe socialment percebut i construït», és a dir, en «gènere»— i segons el tema d'estudi que conreen, des del punt de vista de la nova recodificació de temes efectuada. El nombre total d'individus dels quals es disposava de totes aquestes dades —vegeu la nota 3 sobre com s'ha recollit aquesta informació i la segona part de la nota 5— fou de trenta-tres. En l'anàlisi només s'ha considerat una proporció de cada col·lectiu que fos similar i superior al 50 % en el cas de cadascun dels dos sexes, és a dir, prou per a «la majoria dels individus del col·lectiu».

Els resultats de l'anàlisi no poden ser més concloents. El 60 % (tretze sobre un total de vint-i-dos) dels homes —vegeu la sortida 2 a annex 1— conreen l'estudi del treball productiu i de l'educació/educació i ocupació. Els residus corregits en cada cas (7,7 i 5,0, respectivament) indiquen una associació molt forta entre aquests objectes d'estudi i el sexe dels subjectes investigadors. És a dir, els homes estudien els dos temes més prestigiosos en aquesta xarxa. Contràriament, el 63 % de les dones (set sobre un total d'onze) es dediquen a l'estudi d'aquells temes que són jeràrquicament «inferiors» a aquests dos: l'educació i gènere/gènere (residu estandarditzat o corregit: 11,0); la immigració (residu corregit: 11,0), i el treball reproductiu (residu corregit: 11,0). A escala local, s'ha vist que hi ha associacions molt marcades entre variables. A escala global, la natura de l'associació entre el tema estudiat i el sexe del subjecte investigador encara es fa més palesa —ja és, per tant, totalment pertinent començar a parlar de *gènere*—: les associacions són altament significatives⁹ (vegeu la sortida 3 a l'annex 1), i, a més a més, molt intenses (vegeu la sortida 4 a l'annex 1): el valor que pren l'estadístic V de Cramer (0,851) no en deixa cap dubte. La conclusió d'aquesta primera anàlisi no pot ser cap altra: hi ha una jerarquia clara dels objectes i dels subjectes

9. En tots els casos cal entendre que són significatives per a un grau de confiança del 95,5 % (o per a un grau de significació $\alpha = 0,05$).

d'investigació, i sembla que el monopoli del circuit a través del qual es crea, es distribueix i es reproduïx el prestigi d'aquests objectes i dels investigadors és en mans dels membres del Departament que estudien el treball reproductiu i l'educació i l'ocupació —com ja s'havia enunciat inicialment— que, com ha quedat demostrat, són majoritàriament els homes. Però cal anar més enllà si es vol afirmar amb rotunditat això i altres coses. Tot i així, aquest moviment té dues fases.

C. La primera comença una vegada s'ha aconseguit dilucidar quina és la jerarquia d'objectes i de subjectes de recerca, i consisteix a esclarir quin és, més concretament, el repartiment dels papers entre els diversos agents considerats (pel cas, els homes i les dones) pel que fa a la divisió del treball en el circuit de creació, distribució i reproducció del prestigi. No serà fins que aquesta tasca s'hagi realitzat que podrà dir-se alguna cosa sobre la possible monopolització d'aquest mercat en el context del Departament de Sociologia de la UAB, durant el període de temps considerat (1998-2003).

D'aquesta manera cal efectuar un pas més. Assignats ja certs objectes de recerca a certs subjectes de recerca (vegeu la sortida 6 a l'annex 1) és possible saber qui «és citat» i «qui cita», majoritàriament —si és que hi ha alguna associació clara en aquest sentit; és a dir, si hi ha uns «treballs» (citar, ser citat) que fan uns i uns «treballs» que fan altres (homes, dones). L'anàlisi de taules de contingència dóna resultats ben clars sobre aquest punt. S'aprecia que els homes són, majoritàriament, «citats» (ja que se cita els seus objectes d'estudi) (residu estandarditzat o corregit: 6,1; sortida 6, annex 1), mentre que les dones són les que citen (residu estandarditzat: 6,1; sortida 6, annex 1). És a dir, els homes es queden amb el prestigi o reconeixement —treballen de «recol·lectors» o d'«acaparadors» de prestigi—, mentre que les dones el fabriquen —és a dir, són «obreres» en la fàbrica del prestigi. Aquestes dades són estadísticament significatives tant a escala local com global (sortida 7, annex 1), i la intensitat de la relació entre aquestes dues variables és relativament adequada (sortida 8, annex 1). Aquests indicadors permeten afirmar, a més, que es dóna una certa situació d'explotació de les dones per part dels homes, en tant que ells s'aprofiten del treball de creació de prestigi d'elles, que recau en ells (elles els citen a ells relativament més del que ells les citen a elles), sense retribuir-los la part del reconeixement que elles «els regalen».

D. El segon pas s'inicia a continuació. Que es dóna una situació de monopoli i d'explotació és, a més, una hipòtesi que pot acabar de ser verificada: el control de la xarxa vedada infinitament més rendible, en termes de prestigi i de tot el que implica el control

d'aquesta classe de capital, és clarament dels homes (els homes se citen entre ells i no permeten que les dones entrin dins dels seus cercles; residu estandarditzat: 7,1; sortida 10, annex 1), mentre que les dones són relegades als seus circuits de producció, distribució i reproducció del seu poc valorat prestigi (residu estandarditzat: 7,1; sortida 10, annex 1). Són molt poques les dones investigadores que són capaces de sortir d'aquest circuit «desprestigi» (no és un judici de valor, sinó una constatació): tal és el cas del subjecte investigador 50, que ha superat l'*objectivament poc valorat* conreu d'objectes d'estudi sociològic com és el treball reproductiu gràcies a l'aliança estratègica amb el treball productiu, objecte d'estudi dominant sobre tots els altres en el context de l'espai social estudiat, que ha permès a aquesta investigadora entrar en el *circuit valorat* de producció, distribució i reproducció del reconeixement, i assolir una de les posicions més centrals dins d'aquest mercat (vegeu la nota 4).

Tots aquests indicadors ressenyats són estadísticament significatius (sortida 11, annex 1) i senyals d'una intensitat de relació entre variables (en aquest cas, el sexe de la persona que cita i el sexe de la persona que és citada) molt acceptable (V de Cramer: 0,504; sortida 12, annex 1), que confirma fortament aquestes conclusions.

En resum, és així com es reproduceix la situació més favorable dels homes i la més dolenta de les dones pel que fa al prestigi: la limitació del dret d'entrada mitjançant el mecanisme del tancament dels grups més forts (homes) sobre si mateixos (que s'acaba de veure) és la barrera més eficaç. Prèviament (analíticament parlant, en realitat els tres mecanismes actuen simultàniament, ja que l'eficàcia d'aquest darrer mecanisme no podria manifestar-se sense la copresència dels altres dos) s'ha descrit l'actuació d'un primer mecanisme de jerarquització dels objectes i d'un segon mecanisme de jerarquització dels subjectes i d'assignació (o *categorització social*)¹⁰ a aquests d'una *classe* d'objectes d'estudi (per exemple, el treball productiu, el treball reproductiu) que ocupen una determinada posició en la *jerarquia* dels objectes de recerca, segons quina sigui la classe de subjecte d'investigació considerat (home/dona) i la valoració d'aquest subjecte en l'espai social més ampli.

10. Al llarg del treball s'ha parlat, més que d'*assignació* o de *categorització*, de *relació dels subjectes investigadors amb els objectes d'estudi*. La idea és la mateixa, la formulació crec que és més clara.

4. Conclusions

Al llarg d'aquest treball s'ha observat que es dona una clara divisió en el si del Departament de Sociologia de la UAB. Aquesta divisió inclou quatre fronts fonamentals, que es poden agrupar en dos eixos bàsics. En primer lloc, pel que fa als «objectes de recerca», cal referir-se a les línies divisòries que tenen a veure amb la concentració dels investigadors en les «formes» més adequades d'encarar la recerca—s'ha parlat, en aquest sentit, de l'anomenada *sociologia empírica*—o en el contingut concret que prenen en cada cas aquests objectes de recerca. Pel que fa a aquest darrer aspecte, és la «substància» sobre la qual s'investiga la que marca la frontera. Es marquen, així, clares línies de demarcació: entre la sociologia del treball (dominant) i la sociologia del gènere (dominada), entre la sociologia de l'educació i de l'ocupació (dominant) i la sociologia de la immigració (dominada), entre la sociologia del treball productiu (dominant) i la sociologia del treball reproductiu (dominada), etc. És en el cas d'aquestes «sociologies dominants» que és totalment legítim parlar de situacions de control dels circuits de producció, de distribució i reproducció del prestigi. Tot i així, només és possible afinar més a l'hora de precisar qui controla aquests mercats si s'entra més profundament en l'anàlisi de la relació entre objectes i subjectes de recerca.

És així com, en segon lloc, es marquen diferències clares, que esdevenen desigualtats, pel que fa als subjectes de recerca: no és el mateix ser dona que home, com s'ha vist clarament. Són els homes els que s'alineen a l'entorn de les «sociologies dominants», mentre que són les dones les que conreen les «sociologies dominades». Ara bé, aquesta no és l'única forma a través de la qual s'expressa aquesta dominació pel que fa als subjectes de recerca. A una altra escala més estructural—a la vegada que simbòlica— també s'expressa des del punt de vista de la divisió del treball simbòlic de producció, distribució i reproducció del prestigi: els homes són els acaparadors/conservadors i guardians monopolitzadors d'aquest reconeixement, mentre que les dones en són les principals productores. Així, ha estat pel que fa a aquestes relacions entre subjectes investigadors i objectes de recerca que s'han descrit els tres principals mecanismes a través dels quals es produeixen i es reproduïxen aquelles desigualtats que tenen a veure amb el reconeixement dels subjectes investigadors i el prestigi dels diversos objectes de recerca en el si del marc social investigat.

Així, es pot dir que, en certa manera, no és possible entendre l'estructura de relacions del Departament de Sociologia de la UAB si no es fa referència a aquesta quàdruple divisió descrita al llarg d'aquest

escrit: una divisió que es refereix tant als objectes d'estudi (les diverses «sociologies» existents) com a les pràctiques de recerca (la divisió entre «sociologia teòrica» i «sociologia empírica») o als subjectes investigadors (la divisió entre «home» i «dona») i a les tasques que aquests diversos subjectes porten a terme en relació amb el treball de producció del prestigi: divisions que, com s'ha comprovat, no són només divisions instituïdes, sinó que s'interioritzen i produeixen visions clarament divisòries.

Bibliografia

- BOURDIEU, Pierre (2000). «Por una sociología de los sociólogos». *Cuestiones de sociología*. Madrid: Ediciones Istmo. (Fundamentos; 166), p. 79-85.
- (2001). «Las formas del capital. Capital económico, capital cultural y capital social». *Poder, derecho y clases sociales*. 2a ed. Bilbao: Desclée de Brouwer. (Palimpsesto. Série Derechos Humanos y Desarrollo; 6), p. 131-164.
- CARDÚS, Salvador (2002). «Presentació». *Papers: Revista de Sociologia*, núm. 67, p. 12-17.
- DURKHEIM, Emile (1995). «La división del trabajo anómico». *La división del trabajo social*. 3a ed. Torrejón de Ardoz: Akal. (Akal Universitaria. Serie Sociología; 39), p. 415-438.
- ELIAS, Norbert (1994). «Conocimiento y poder. Entrevista con Norbert Elias realizada por Peter Ludes». *Conocimiento y poder*. Madrid: Endymión, p. 53-119. [Editat per Julia Varela]
- FINKEL, Lucila (1996). *La organización social del trabajo*. Madrid: Pirámide.
- HANNEMAN, Robert A. *Introducción a los métodos del análisis de redes sociales* [en línia]. <<http://www.redes-sociales.net/>> [Consulta: 25 novembre 2003]
- IRIBARNE, Alain (2002). «Altres propostes i criteris avaluadors de la recerca». *Papers. Revista de sociologia*, núm. 67, p. 45-61.
- MILLS, Charles W. (1992). «Sobre l'ofici artesanal de l'intel·lectual». *La imaginació sociològica*. 2a ed. Barcelona: Herder, p. 239-274.
- TILLY, Charles (1998). «Of essences and bonds». *Durable Inequalities*. Berkeley: University of California Press, p. 1-40.

Annex 1. Taules de contingència i indicadors estadístics

Sortida 1

Resum del processament dels casos

	Casos					
	Vàlids		Perduts		Total	
	Nre.	Percentatge	Nre.	Percentatge	Nre.	Percentatge
Tema d'estudi X Sexe	801	100,0 %	0	0,0 %	800	100,0 %

Sortida 2

Taula de contingència Tema d'estudi X Sexe

		Sexe		Total	
		Home	Dona		
Tema d'estudi (en %)	Treball productiu	Recompte	88	13	101
		% de sexe	21,3 %	3,4 %	12,6 %
		Residus corregits	7,7	-7,7	
	Educació/educació i ocupació	Recompte	75	25	100
		% de sexe	18,2 %	6,4 %	12,5 %
		Residus corregits	5,0	-5,0	
	Educació i gènere/ gènere	Recompte	0	100	100
		% de sexe	0,0 %	25,8 %	12,5 %
		Residus corregits	-11,0	11,0	
	Metodologia	Recompte	100	0	100
		% de sexe	24,2 %	0,0 %	12,5 %
		Residus corregits	10,4	-10,4	
	Polítiques socials	Recompte	100	0	100
		% de sexe	24,2 %	0,0 %	12,5 %
		Residus corregits	10,4	-10,4	
	Immigració	Recompte	0	100	100
		% de sexe	0,0 %	25,8 %	12,5 %
		Residus corregits	-11,0	11,0	
	Treball reproductiu	Recompte	0	100	100
		% de sexe	0,0 %	25,8 %	12,5 %
		Residus corregits	-11,0	11,0	
	Altres	Recompte	50	50	100
		% de sexe	12,1 %	12,9 %	12,5 %
		Residus corregits	-0,3	0,3	
Total	Recompte	413	388	801	
	% de sexe	100,0 %	100,0 %	100,0 %	

Sortida 3**Proves de χ^2**

	Valor	Graus de llibertat	Significativitat asimptòtica (bilateral)
χ^2 de Pearson	580,478 (a)	7	0,000
Raó de versemblança	780,991	7	0,000
Associació lineal per lineal	96,423	1	0,000
Nre. de casos vàlids	801		

(a) Cap casella no té una freqüència esperada inferior a 5. La freqüència mínima esperada és 48,44.

Sortida 4**Mesures simètriques**

		Valor	Significativitat aproximada (a) (b)
Nominal per nominal	Phi	0,851	0,000
	V de Cramer	0,851	0,000
Nre. de casos vàlids		801	

(a) No assumint la hipòtesi nul·la.

(b) Emprant l'error típic asimptòtic basat en la hipòtesi nul·la.

Sortida 5**Resum del processament dels casos**

	Casos					
	Vàlids		Perduts		Total	
	Nre.	Percentatge	Nre.	Percentatge	Nre.	Percentatge
Percentatge de citacions X Objectes d'estudi segons el gènere	200	100,0 %	0	0,0 %	200	100,0 %

Sortida 6

Taula de contingència. Percentatge de citacions X Objectes d'estudi segons el gènere

		Objectes d'estudi segons el gènere				
		Dels homes:	De les dones:	Total		
		Treball productiu/Educació i Educació/ Educació i ocupació	gènere/Gènere/ Immigració/Treball reproductiu			
Percentatge de citacions		Recompte	74	31	105	
		%				
	Citacions d'entrada («ser citat»)	d'objectes d'estudi segons el gènere	74,0 %	31,0 %	52,5 %	
		Residus corregits	6,1	-6,1		
		Recompte	26	69	95	
		%				
Percentatge de citacions	Citacions d'entrada («ser citat»)	d'objectes d'estudi segons el gènere	26,0 %	69,0 %	47,5 %	
		Residus corregits	-6,1	6,1		
		Recompte	100	100	200	
		%				
	Total	Citacions d'entrada («ser citat»)	d'objectes d'estudi segons el gènere	100,0 %	100,0 %	100,0 %

Sortida 7**Proves de X^2**

	Valor	Graus de llibertat	Significativitat asimptòtica (bilateral)	Significativitat exacta (bilateral)	Significativitat exacta (unilateral)
X ² de Pearson	37,073 (b)	1	0,000		
Correcció de continuïtat (a)	35,368	1	0,000		
Raó de versemblança	38,327	1	0,000		
Estadístic exacte de Fisher			0,000	0,000	
Associació lineal per lineal	36,887	1	0,000		
Nre. de casos vàlids	200 (b)				

(a) Calculat només per a una taula de 2×2 .

(b) Cap casella no té una freqüència esperada inferior a 5. La freqüència mínima esperada és 47,50.

Sortida 8**Mesures simètriques**

		Valor	Significativitat aproximada (a) (b)
Nominal per nominal	Phi	0,431	0,000
	V de Cramer	0,431	0,000
Nre. de casos vàlids		200	

(a) No assumint la hipòtesi nul·la.

(b) Emprant l'error típic asimptòtic basat en la hipòtesi nul·la.

Sortida 9

Resum del processament dels casos

	Casos					
	Vàlids		Perduts		Total	
	Nre.	Percentatge	Nre.	Percentatge	Nre.	Percentatge
Sexe de la persona que és citada X Sexe de la persona que cita	200	100,0 %	0	0,0 %	200	100,0 %

Sortida 10

Taula de contingència. Sexe de la persona que és citada X Sexe de la persona que cita

		Sexe de la persona que cita		Total	
		Home	Dona		
Sexe de la persona que és citada (en %)	Home	Recompte	81	31	112
		% de sexe de la persona que cita	81,0 %	31,0 %	56,0 %
		Residus corregits	7,1	-7,1	
	Dona	Recompte	19	69	88
		% de sexe de la persona que cita	19,0 %	69,0 %	44,0 %
		Residus corregits	-7,1	7,1	
Total	Recompte	100	100	200	
	% de sexe de la persona que cita	100,0 %	100,0 %	100,0 %	

Sortida 11**Proves de X^2**

	Valor	Graus de llibertat	Significativitat asimptòtica (bilateral)	Significativitat exacta (bilateral)	Significativitat exacta (unilateral)
χ^2 de Pearson	50,731 (b) (b)		1	0,000	
Correcció de continuïtat (a)	48,722	1	0,000		
Raó de versemblança	53,307	1	0,000		
Estadístic exacte de Fisher			0,000	0,000	
Associació lineal per lineal	50,477	1	0,000		
Nre. de casos vàlids	200 (b)				

(a) Calculat només per a una taula de 2×2 .

(b) Cal casella no té una freqüència esperada inferior a 5. La freqüència mínima esperada és 44,00.

Sortida 12**Mesures simètriques**

		Valor	Significativitat aproximada (a) (b)
Nominal per nominal	Phi	0,504	0,000
	V de Cramer	0,504	0,000
Nre. de casos vàlids		200	

(a) No assumint la hipòtesi nul·la.

(b) Emprant l'error típic asimptòtic basat en la hipòtesi nul·la.